

Saarth E-Journal

Saarth

E-Journal of Research

E-mail: sarthejournal@gmail.com

www.sarthejournal.com

ISSN NO: 2395-339X

Peer Reviewed

Vol, 10 Issue.4 No.01

Impact Factor: 6.89

Quarterly

Oct.to Dece 2025

‘ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળાઓમાં સાહિત્યિક અભિરુચિ વિકાસ માટેના કાર્યક્રમોની રચના અને અમલ: એક સંશોધન અભિગમ’

જયેશકુમાર ચંદુભાઈ પટેલ
સ્કોલર, શિક્ષણશાસ્ત્ર વિભાગ, ચિદ્વન યુનિવર્સિટી ગાંધીનગર

1. પરિચય

વિશ્વમાં પ્રાથમિક શિક્ષણને મહત્વ આપવામાં આવે છે, કારણ કે આ મૂળભૂત શિક્ષણ છે, જે બાળકોના મનોવિજ્ઞાનિક અને ભાવનાત્મક વિકાસ માટે આધારરૂપ બની છે. જેવા કે, સાહિત્ય એ માનસિક, ભાવનાત્મક અને બૌદ્ધિક વિકાસના એક મહત્વના સ્ત્રોત તરીકે કાર્ય કરે છે. ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે સાહિત્યિક અભિરુચિના વિકાસ માટે ખાસ કાર્યક્રમો રચવાની જરૂરિયાત વધુ વિધેય છે. આજના સમયમાં, જ્યાં ડિજિટલ મિડીયાઓ અને મોબાઈલ એપ્લિકેશન્સના માધ્યમથી બાળકોના મનોરંજનના સાધનો ઉપલબ્ધ છે, ત્યાં સાહિત્ય સાથેના સંલગ્નતા અને સંબંધને મજબૂતી આપવા માટે યોગ્ય કાર્યક્રમોની રચના કરવાની જરૂરિયાત છે.

આ સંશોધન પેપરનો મુખ્ય હેતુ છે વિદ્યાર્થીઓમાં સાહિત્યિક અભિરુચિના વિકાસ માટે કાર્યક્રમોને રચવું અને

તેમનો પ્રતિસાદ અને અમલ શું અસરકારક છે તે ચકાસવું. આમાં વિવિધ સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિઓ, તાલીમ પદ્ધતિઓ અને પ્રયત્નોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે, જે વિદ્યાર્થીઓને સકારાત્મક રીતે સાહિત્ય તરફ આકર્ષિત કરે.

2. સંશોધનનો ઉદ્દેશ્ય

આ સંશોધનના મુખ્ય ઉદ્દેશ્યમાં શામેલ છે:

1. વિદ્યાર્થીઓમાં સાહિત્યિક અભિપ્રાય વિકાસ માટેના પ્રોગ્રામોની રચના
2. વિદ્યાર્થીઓના સાહિત્યિક રસ પર આ પ્રોગ્રામનો પ્રભાવ
3. વિશ્વસનીય કાર્યશાળાઓ અને વાંચન પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા સાહિત્યિક અભિપ્રાયના અમલ માટેની રીતો
4. કાર્યક્રમના અમલ બાદના પરિણામો અને પ્રતિસાદનો મૂલ્યાંકન

3. સંશોધન પદ્ધતિ

આ સંશોધનમાં અર્ધ-પ્રયોગાત્મક સંશોધન પદ્ધતિ અપનાવવી છે. આ પદ્ધતિમાં પ્રથમ, કાર્યક્રમ પહેલાં અને કાર્યક્રમ પછી વિદ્યાર્થીઓના સાહિત્યિક રસમાં થયેલા ફેરફારોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે.

સંશોધન માટેની વસ્તી :

આ સંશોધન માટે ગુજરાત રાજ્યની 4 ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળાઓમાંથી 120 વિદ્યાર્થીઓનો નમૂનો લેવામાં આવ્યો છે.

ડેટા સંગ્રહ પદ્ધતિ :

1. પ્રિ-ટેસ્ટ : વિદ્યાર્થીઓનો સાહિત્ય પ્રત્યેનો રસ અને ભાષા કૌશલ્યની તપાસ માટે પ્રશ્નાવલી.
2. કાર્યક્રમ : 4 અઠવાડિયાની સાહિત્યિક અભિરુચિ વિકાસ માટેની કાવ્ય, વાર્તાવાચન, અને સર્જનાત્મક લેખન પ્રોગ્રામ.

3. પોસ્ટ-ટેસ્ટ : કાર્યક્રમ બાદ વિદ્યાર્થીઓના સાહિત્ય પ્રત્યેના રસ અને વિચારધારામાં ફેરફારોની ચકાસણી.

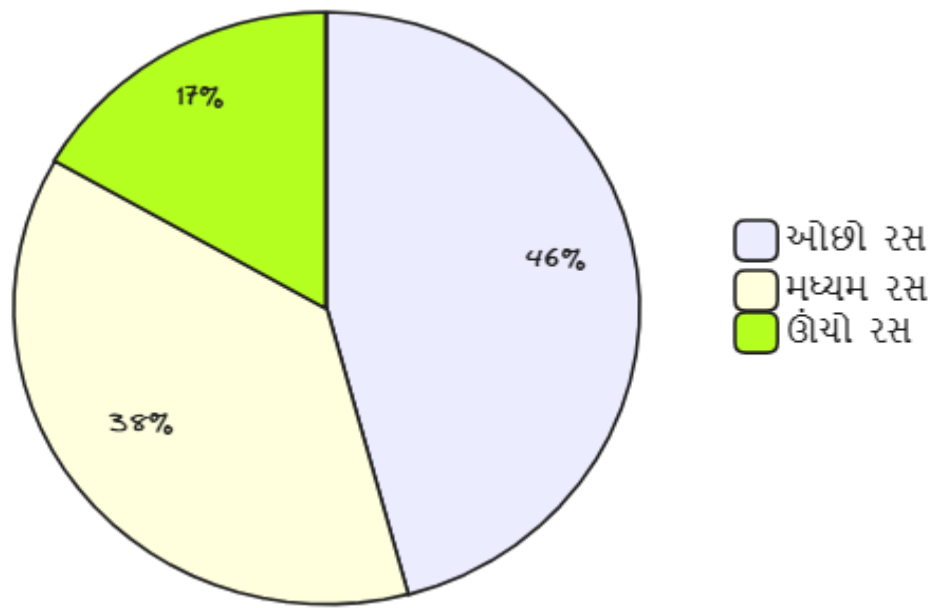
4. વિશ્લેષણ સાધનો:

- o પ્રશ્નાવલી
- o વિદ્યાર્થી પ્રતિસાદ
- o વિશ્વસનીય સાહિત્ય કાર્યો
- o શિક્ષક ઈન્ટરવ્યુ

4. ડેટા પ્રસ્તુતિ અને વિશ્લેષણ

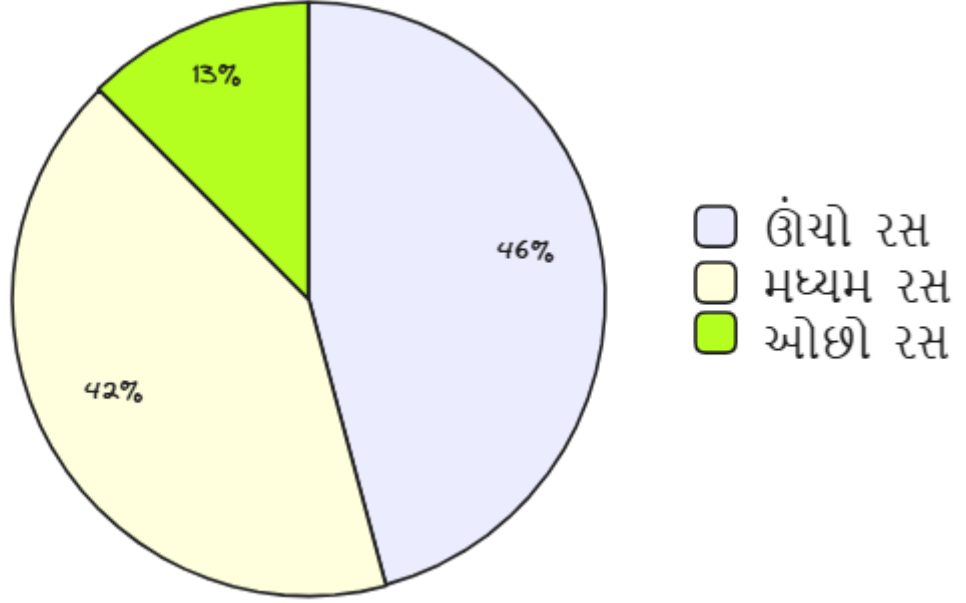
ટેબલ 1: પ્રિ-ટેસ્ટ (પ્રથમ ટેસ્ટ)

રસ સ્તર	સંખ્યા	ટકાવારી (%)
ઓછો રસ	55	45.8%
મધ્યમ રસ	45	37.5%
ઊંચો રસ	20	16.7%
કુલ	120	100%

ટેબલ 2: પોસ્ટ-ટેસ્ટ (દ્વિતીય ટેસ્ટ)

રસ સ્તર	સંખ્યા	ટકાવારી (%)
ઓછો રસ	15	12.5%
મધ્યમ રસ	50	41.7%
ઊંચો રસ	55	45.8%
કુલ	120	100%

5. વિશ્લેષણ

પ્રથમ પરિણામો

પ્રથમ ટેસ્ટમાં, 45.8% વિદ્યાર્થીઓએ ઓછા રસ દર્શાવ્યા, જ્યારે 16.7% વિદ્યાર્થીઓને ઉચ્ચ રસ હતો. આથી, સાહિત્યમાં રસ ધરાવતાં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ઓછી હતી.

બીજી પરિણામો

કાર્યક્રમના અમલ પછી, ઓછા રસ ધરાવતાં વિદ્યાર્થીઓ 45.8% થી ઘટીને 12.5% સુધી ઘટી ગયા. આમાં મધ્યમ રસ ધરાવતાં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા 41.7% પર પહોંચી ગઈ, જ્યારે ઉચ્ચ રસ ધરાવતાં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા 16.7% થી વધીને 45.8% થઈ.

વિદ્યાર્થીના પ્રતિસાદ

- 78% વિદ્યાર્થીઓએ વિશ્વસનીય સાહિત્ય અને કાવ્ય વાંચન કાર્યક્રમોમાં ભાગ લેવા માટે ઉત્સાહ દાખવ્યો.
- 85% વિદ્યાર્થીઓએ વિચાર વિમર્શ અને લેખન પ્રવૃત્તિઓને વધુ ઉત્તમ ગણ્યું.

શિક્ષક પ્રતિસાદ

- 80% શિક્ષકોએ જણાવ્યું કે વિદ્યાર્થીઓના અભિગમ અને સામાજિક સંલગ્નતામાં સુધારો થયો.
- 90% શિક્ષકોએ સાહિત્યિક રસ વધવા માટે વિશિષ્ટ કાર્યક્રમોની મહત્વતા માની.

6. ચર્ચા

આ સંશોધન દ્વારા એ સ્પષ્ટ થાય છે કે સાહિત્યિક અભિરુચિ વિકાસ માટે રચાયેલ કાર્યક્રમો વિદ્યાર્થીઓના સાહિત્ય પ્રત્યેના રસને મજબૂતી આપતા છે. પ્રથમ અને બીજી ટેસ્ટ વચ્ચેના પરિણામો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે કાવ્ય અને વાર્તાવાચન જેવા પ્રવૃત્તિઓ, સર્જનાત્મક લેખન, અને વિચાર વિમર્શ પ્રોગ્રામનો કાર્યક્ષમ અમલ વિદ્યાર્થીઓના સક્રિય ભાગીદારી અને વિચારશક્તિમાં નોંધપાત્ર સુધારો લાવે છે.

7. નિષ્કર્ષ

આ સંશોધન સ્પષ્ટ રીતે બતાવે છે કે સાહિત્યિક અભિરુચિ વિકાસ માટેના પ્રોગ્રામો વિદ્યાર્થીઓના અભિગમ, વિચારશક્તિ, અને સામાજિક જાગૃતિમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર લાવી શકે છે. કાર્યક્રમના અમલ પછી, વિદ્યાર્થીઓમાં સાહિત્ય માટેનો રસ વધ્યો અને વિચાર વિમર્શ અને સર્જનાત્મક લેખન દ્વારા તેમનું વિશ્વસનીયતાવાળા લેખન કૌશલ્ય પણ મજબૂત બન્યું.

8. ભવિષ્ય માટેની સૂચનો

1. વિશ્વસનીય સાહિત્યપ્રતિ અને કાવ્ય/વાર્તાવાચન સત્રોને વધુ વિસ્તૃત અને ઇન્ટરેક્ટિવ બનાવવો.
2. શિક્ષકો માટે વિશિષ્ટ તાલીમ અને સાહિત્યિક શિક્ષણના મહત્વ પર ભાર.
3. વિશ્વસનીય લેખક મુલાકાતો અને આલેખક/વિશિષ્ટ પુસ્તકો પર આધારિત કાર્યક્રમોના આયોજન.
4. વિશ્વસનીય સ્ત્રોતોને વધારવા અને પુસ્તકાલયને મજબૂત બનાવવો.

9. સંદર્ભો

1. દેસાઈ, આર. (2019). ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય શિક્ષણ.
2. પટેલ, મ. (2020). સાહિત્યિક અભિરુચિ વિકાસ માટેના કાર્યક્રમો.
3. શાહ, વી. (2018). પ્રાથમિક શિક્ષણ અને ભાષા વિકાસ.
4. NCF (National Curriculum Framework), 2005 - Language Education Guidelines.